

ELEKTRİK SEKTÖRÜNÜN PİYASALAŞMASI - DUY UYGULAMASININ ULUDAĞ EDAŞ ÖZELİNDE İNCELENMESİ-

H.Suat TÜRKER
Elektrik Mühendisi
İletim Mühendislik Ltd. Şti.

Arif AKŞAM
Elektrik-Elektronik Mühendisi
Uludağ EDAŞ

GİRİŞ

“Bu Kanunun amacı; elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanmasıdır.”

03.03.2001 Tarih 24335 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanununda , Kanun’un amacı bu şekilde belirlenmiştir.

Ancak Kanun’un 2003 Nisan ayında uygulanmaya başlanması ile birlikte, hedeflenen tam rekabete açık, serbest piyasa yapısının Kamunun aleyhine olacak yapıda şekillenmeye başladığı görülmüştür. Serbest piyasanın bir bedelinin olacağı açık olmasına rağmen bu bedelin sadece Kamu’ya, yani vatandaşa ödettirilmesi, hedeflenen piyasa yapısının çarpıklığının ve yurttaş aleyhine olan özelliğini açık olarak ortaya koymaktadır.

4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun , piyasanın serbestleşmesi , tam rekabete açık, serbest bir piyasanın oluşması noktasında en önemli ve trajik adımlarından birisi Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin uygulanmaya başlanmasıdır. Kısaca DUY olarak adlandırılan Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi olarak uygulanmaya başlanması ile birlikte, elektrik dağıtım şirketleri üzerinden özel üretim firmalarına ciddi manada bir sermaye akışı olmuş, oluşan yapı kamu elektrik dağıtım şirketlerinin aleyhine çalışmıştır.

Uygulama ile ilgili taraflar bu güne kadar pek çok şey söylemiş olup, uygulamayı savunanlar, hedeflenen piyasa yapısı için uygulamanın esas olduğunu belirtirken, karşı olanlar ise haklı olarak bu uygulamanın özel sektör üretim şirketlerini korur bir yapısı olduğunu en azından konjonktür açısından uygulamanın başlamasının yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Bizler de 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile oluşturulmak istenen serbest piyasa hedefinin Kanun’da belirtildiği üzere enerji maliyetlerini düşürebileceğine inanmamakla birlikte çalışmamızda serbestleşmenin somut örneği olan DUY uygulamasının Kamunun aleyhine ne şekilde oluştuğunu göstermeye çalışacağız.

1- 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu:

Elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanması amacıyla hazırlanan 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu 03.03.2001 Tarih 24335 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun ile ; elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı, toptan satışı, perakende satışı, perakende satış hizmeti, ithalat ve ihracatı ile bu faaliyetlerle ilişkili tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülüklerini, Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumunun kurulması ile çalışma usul ve esaslarını ve elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesinde izlenecek usul belirlenmiştir.

4628 sayılı Kanun ile Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu kurulmuş, daha sonra 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile de Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu adını almıştır. Kuruma, 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile petrol piyasasını, 5307 Sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ile de sıvılaştırılmış petrol gazları piyasasını düzenleme ve denetleme görevleri verilmiştir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu 19.11.2001 tarihinde görevine başlamıştır.

4628 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte ikincil mevzuatlar ilgili kurum ve kuruluşlar (TEDAŞ – TEİAŞ – EÜAŞ – TETAŞ- BOTAŞ) tarafından hazırlanmış olup çeşitli tarihlere ki E.P.D.Kurulu kararları ile yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2- Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği

Bildirimizde işleyeceğimiz ve kısaca DUY olarak adlandırılan Elektrik Piyasası Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğine geçmeden önce, hedeflenen rekabete açık, serbest elektrik piyasa yapısının oluşumu ile ilgili tarihsel sürece bakmamız gerekmektedir.

Hedeflenen piyasa yapısının oluşturulabilmesi amacıyla öncelikle ikili anlaşmalar yoluyla elektrik enerjisi alım ve satımında, ikili anlaşmalarda taahhüt edilen miktarlarla gerçekleşen değerler arasında oluşabilecek farklılıkların mali açıdan uzlaştırılması hedeflenmiş ve bu amaçla hazırlanan **Elektrik Piyasasında Mali Uzlaştırma Yapılmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Tebliğ** 30.03.2003 Tarih 25064 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu tebliğin sanal uygulaması 01.12.2003 tarihine kadar devam etmiş olup bu tarihten itibaren ise mali uzlaştırmanın nakdi uygulamasına geçilmiştir.

Hedeflenen piyasa yapısında ikinci aşama olan aktif elektrik enerjisi arz ve talebinin dengelenmesine ve uzlaştırmanın gerçekleştirilmesi amacıyla, Elektrik Piyasası Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği hazırlanmış ve Yönetmeliğin ilk hali, 03.11.2004 Tarihinde 25632 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile birlikte Kanun gereği piyasayı çalıştırmakla görevli olan ve TEİAŞ bünyesinde oluşturulan PMUM (Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi) tarafından Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin sanal uygulamasına başlanmıştır.

Literatüre 1 Temmuz olayı olarak geçen ve İzmir, Bursa, Kocaeli, Antalya, Denizli gibi talebin yüksek olduğu 13 ilimizi kapsayan elektrik kesintisinin ardından ise, Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi uygulamasına geçilmesi ile ilgili olarak özel üretim şirketlerinden Bakanlığa ve bağlı kurumlara ciddi bir baskı oluşmuş, yavuz hırsız ev sahibini bastırır anlayışıyla, 1 Temmuz rezaletinin müsebbipleri DUY'un nakdi uygulamasına geçilmesini istemişlerdir.

Zamanın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler'in "**Bölgede üretim yapan çok sayıda irili ufaklı özel sektör santrali, Bursa'daki kesintinin ardından, devletin ısrarlı talebine karşın enerji vermeyi reddetti ve 13 il karanlıkta kaldı**" şeklinde ki trajik tespitine rağmen, elektrik üretim lobilerinin bastırmasıyla, Elektrik Piyasasında Mali Uzlaştırma yapılmasına son verilmiş ve 1 Eylül 2006 tarihi itibarıyla de Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi uygulamasına geçilmiştir.

Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi uygulaması ile elektrik borsası diyebileceğimiz ve MYTM (Milli Yük Tevzi Merkezi) ile PMUM (Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi) tarafından işletilen bir piyasa oluşmuştur.

Bu yapıda; elektrik toptan satış piyasası, ikili anlaşmalar piyasası ve dengeleme uzlaştırma piyasası diyebileceğimiz iki ana yapıdan oluşmaktadır.

Prensip olarak dengeleme; ikili anlaşmalarla kontrata bağlanan arz ve talebin kontrat dışında kalan eksik veya fazla kısmının üçüncü şahıslardan sağlanması, uzlaşma ise; bu alışverişin taraflar arasında mahsuplaşması, tahakkuk ve tahsil edilmesidir.

Bu yapıda elektrik dağıtım şirketlerinin enerji talepleri öncelikle ikili anlaşmalar yoluyla üretim aktörleri tarafından karşılanmakta, talebin ikili anlaşmalar yoluyla

karşılanamaması durumunda ise kalan kısmın dengeleme uzlaştırma piyasasından temini hedeflenmektedir.

Bu uygulama dahilinde sistem işletmecisi durumunda olan MYTM tarafından gün öncesi planlama yapılmakta, talep zamanı gerçek zamanlı dengeleme olmaktadır. Piyasa işletmecisi durumunda olan PMUM tarafından ise dengeleme işlemlerinin uzlaştırılması ve dengesizliklerin uzlaştırılması sağlanmaktadır.

Bu yapıda PMUM kendisine gelen teklifleri, en düşük fiyattan en yüksek fiyata göre sıralamakta dengelenemeyen güç ve enerjiye göre dengeleme birimi olarak adlandırılan üretim santrallerini devreye almakta yada yük attırarak sistemi dengelemeye çalışmaktadır. Marjinal fiyatlandırma esasına göre oluşan ve uzlaştırma dönemi olan bir aylık süre sonunda belirlenen SDF (Sistem dengesizlik fiyatı) üzerinden ise uzlaştırma dönemi içerisinde aktif olan piyasa katılımcıları arasında uzlaşma yapılmaktadır.

Bildirimizin ana konusunu oluşturan DUY'un (Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin yönetmeliği) teorik olarak uygulanması bu şekilde anlatılabilir.

Bizim Bursa EMO Enerji Komisyonu olarak işleyeceğimiz ana husus ise, giriş bölümünde de belirttiğimiz üzere Elektrik Piyasası ile getirilmesi hedeflenen enerji/elektrik sektöründe ki serbest piyasa yapısının önemli bileşenlerinden DUY (Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği) ile oluşturulan elektrik borsasının, kamu şirketlerinin aleyhine bir özellik taşıdığı, piyasanın spekülasyona açık yapısı sebebiyle kamu şirketlerinin bu yapıdan zarar ettiği.

DUY'un (Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği) nakdi uygulaması başlanmadan önceki mali uzlaştırma döneminde "**Elektriğe zam yapılınsın**" diye sürekli ağlayan, Ankara'da arka arkaya zirveler düzenleyen özel sektör elektrik üreticileri DUY uygulamasının başlaması ile birlikte derin bir sessizliğe gömülmüşlerdir. Bir dönem sektörle ilgili her toplantıda (kamu tarafından uygulanan elektrik birim fiyatlarının esas almalarından dolayı) "**Elektriğe Zam yapılmazsa batarız**" diyen, "**Böyle giderse santralin kapısına kilit vuracağız**" diye açıklama yapan elektrik üreticileri, uygulama ile birlikte bir anda yüksek karlara kavuşmuşlardır. Bu tarihten önce ürettiği elektriği, devlete bazı dönemlerde 3 Krş'a satan özel sektör, DUY piyasasında elektriğin birim fiyatına ortalama 17-18 Krş'lara satabilmiştir. Hatta talebin arttığı, elektrik ihtiyacının doruk yaptığı stratejik zamanlarda rakam ortalama 25 YKr' lere kadar çıkabilmiştir. Elektriğin nihai tüketiciye satış fiyatları göz önüne alındığında, piyasada oluşan bu fiyatlar sansasyonel kâr anlamına gelmektedir.

Uygulama döneminde oluşan SDF (Sistem dengesizlik fiyatları), Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'de görüldüğü üzere, dengeleme uzlaştırma dönemleri içerisinde dengeleme birimleri tarafından talep anında çok daha sansasyonel fiyatların verildiği bilinmekle birlikte, dönem sonunda oluşan Sistem dengesizlik fiyatlarının da puant döneminde 200 TL/MWh değerlerine ulaştığı görülmektedir. İlgili dönemlerde oluşan SDF'lerin dolar karşılığı değerleri incelenecek olursa, SDF'larının puant dönemlerinde 120 - 130 \$/MWh (12-13 \$ Cent) değerlerine ulaştığı görülecektir.

Uygulama ile birlikte ipler kamunun elinden çıkmış ve ihtiyacı olan elektriği ikili anlaşmalar ile kamu üretim şirketlerinden sağlayamayan devlet, özel sektörün DUY sisteminde belirlediği yüksek fiyatlara boyun eğmek zorunda kalmıştır. Yukarıda da anlattığımız gibi DUY sistemi devreye girdikten sonra özel sektörün '**Batıyoruz, bitiyoruz**' sesleri kesilmiştir. Hatta trajik olan bu konuda zamanın Enerji Bakanı Hilmi GÜLER'in yapmış olduğu tespittir; 2008 Haziran ayında yapılan TÜSİAD toplantısında sayın Bakan elektrik üreticilerine dönerek ; "**Elektriği şu anda istediğiniz fiyattan satıyorsunuz. Hatta kendi üretiminizdekini alıyorsunuz. Hiç kimseden gık, ses çıkmıyor**" diyebilmiştir. Bu durum DUY ile oluşan yapının garabetinin, piyasanın oluşması için siyasi iradeyi gösterenler tarafından da açık bir şekilde tescildir.

DÖNEM	SİSTEM DENGESİZLİK FİYATI						
	TL/MWh			\$/TL*	\$/MWh		
	T1	T2	T3		T1	T2	T3
2006/09	138,23	131,49	116,66	1,5043	91,89	87,41	77,55
2006/10	99,79	96,87	98,54	1,4610	66,34	64,40	65,51
2006/11	111,62	130,55	94,68	1,4528	74,20	86,78	62,94
2006/12	111,89	159,85	74,14	1,4124	74,38	106,26	49,29
2007/01	137,02	121,36	126,15	1,4203	91,09	80,68	83,86
2007/02	128,91	122,51	109,69	1,4198	85,69	81,44	72,92
2007/03	131,29	98,26	114,98	1,3868	87,28	65,32	76,43
2007/04	139,00	129,90	130,26	1,3673	92,40	86,35	86,59
2007/05	126,86	114,26	109,50	1,3230	84,33	75,96	72,79
2007/06	146,41	142,45	125,04	1,3109	97,33	94,70	83,12
2007/07	150,40	154,13	143,69	1,2807	99,98	102,46	95,52
2007/08	145,34	159,18	114,03	1,2976	96,62	105,82	75,80
2007/09	117,01	139,74	98,55	1,2106	77,78	92,89	65,51
2007/10	98,90	117,95	68,54	1,1773	65,74	78,41	45,56
2007/11	144,83	157,88	106,95	1,1772	96,28	104,95	71,10
2007/12	148,21	167,01	114,01	1,1649	98,52	111,02	75,79
2008/01	169,05	177,67	148,59	1,1736	112,38	118,11	98,78
2008/02	170,48	177,01	153,84	1,1963	113,33	117,67	102,27
2008/03	165,53	175,90	145,04	1,3127	110,04	116,93	96,42
2008/04	166,15	175,75	133,91	1,2911	110,45	116,83	89,02
2008/05	167,57	176,59	149,63	1,2125	111,39	117,39	99,47
2008/06	165,56	177,42	129,15	1,2245	110,06	117,94	85,85
2008/07	188,24	180,14	155,94	1,1620	125,13	119,75	103,66
2008/08	183,18	181,66	154,64	1,1803	121,77	120,76	102,80
2008/09	152,95	167,18	142,90	1,2375	101,68	111,13	94,99
2008/10	142,84	170,22	89,82	1,5678	94,95	113,16	59,71
2008/11	165,01	181,71	146,68	1,5699	109,69	120,79	97,51
2008/12	140,55	164,63	100,90	1,5291	93,43	109,44	67,07
2009/01	156,19	157,62	116,63	1,6424	103,83	104,78	77,53
2009/02	140,36	158,85	94,69	1,6955	93,31	105,60	62,95
2009/03	182,66	196,11	135,06	1,6762	121,43	130,37	89,78
2009/04	165,63	185,86	120,06	1,5862	110,10	123,55	79,81
2009/05	147,59	166,46	103,27	1,5419	98,11	110,66	68,65
2009/06	177,57	189,88	133,62	1,5321	118,04	126,22	88,83
2009/07	163,10	179,89	107,90	1,4762	108,42	119,58	71,73

2009/08	153,90	174,80	115,75	1,5028	102,31	116,20	76,95
---------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-------

• Dolar kuru ilgili dönemin son günü için geçerli T.C. Merkez Bankası Satış kur değeridir.

Tablo 1- Sistem Dengesizlik Fiyatları

Yapının, kamu-yurttaş aleyhine olan özelliği, piyasa katılımcısı olan üretim şirketlerinin, DUY sistemine geçildikten sonra ki dönemlerde ki bilançolarının incelenmesinden anlaşılmaktadır.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin bilançoları incelendiğinde DUY uygulama döneminde kârlarının nasıl arttığı açık olarak gözükmektedir. Sektörde önemli yerleri olan birkaç firmanın ulusal basında yer alan gazete haberlerine göre bilanço değerleri Tablo 2'de görülmektedir.

Net kâr(bin dolar)

Şirket adı	2005	2006	2007	2008(3 aylık)
Akenerji	-58.705	-41.558	-30.800	28.282
Aksu Enerji	-408	-1.136	290	497
Ayen Enerji	3.634	-10.872	16.532	7.708

Tablo 2 – Bazı üretim şirketlerinin dönem karları tablosu

Rasyonel bir işletmenin temel amacının kar maksimizasyonu olduğu kapitalist gerçeğini göz ardı etmiyoruz. Ancak, köyün taşlarını bağlayıp, köpeklerini salarsanız ortaya çıkacak olan durumun ne yaman bir çelişki olduğunu ortaya koymaya çalışıyoruz. Sıfır bakiye esasına göre çalışan yapı içerisinde birileri kar ederken birilerinin zarar ettiğini, ancak bu zarar edenin neden hep kamu şirketleri olduğu durumunu anlamaya çalışıyoruz.

3- Uludağ Elektrik Dağıtım A.Ş.

TEDAŞ Genel Müdürlüğü'nün , 02.04.2004 tarih 2004/22 sayılı özelleştirme yüksek kurulu kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınması ve 17.03.2004 tarihli YPK kararı ekinde yer alan “Elektrik Enerjisi Reformu Ve Özelleştirme Strateji Belgesi”nde özelleştirme uygulamalarına elektrik dağıtım sektöründen başlanacağını belirtilmesiyle birlikte ilgili süreç çerçevesinde , TEDAŞ Genel Müdürlüğü'nün çeşitli tarih ve sayılı kararlarıyla taşra teşkilatında yer alan 59 elektrik dağıtım müessesesini kapsayan 21 elektrik dağıtım bölgesinin kurulmasına ve bu bölgelerde oluşturulacak anonim şirketler aracılığıyla dağıtım faaliyetinin yapılmasına karar verilmiştir.

Bu süreç kapsamında, ana sözleşmesi Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 31.01.2005 tarih 991 sayılı yazıları ekinde gönderilen ve sermayesinin tamamı TEDAŞ'a ait bulunan Bursa , Balıkesir , Çanakkale ve Yalova Elektrik Dağıtım Müesseselerini içine alan ve merkezi Bursa'da bulunan Uludağ Elektrik Dağıtım A.Ş., 12 numaralı elektrik dağıtım bölgesi olarak 1 Mart 2005 tarihinde faaliyete başlamıştır. Şirket, 01.09.2006 tarihi itibarıyla , yetki bölgesi içerisinde 30 yıl boyunca dağıtım ve perakende satış hizmetleri yapabilmek için E.P.D.K.'dan dağıtım ve perakende satış lisansı almıştır. Şirket , Bursa , Balıkesir , Çanakkale ve Yalova il sınırları dahilinde, 35.919 km2 alanda , 2198 köy , 101 belde 52 ilçe ve 3.835.055 kişiye, elektrik enerjisinin dağıtım ve perakende satışı hizmetlerini yürütmektedir.

Ortaya koyduğumuz kamu zararı iddiasının açık olarak anlaşılabilmesi için DUY uygulama döneminde Uludağ Elektrik Dağıtım A.Ş. için geçerli enerji maliyetlerini incelememiz gerekmektedir.

Uludağ Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin DUY öncesi ve sonrası dönemler için (2006- 2007-2008-2009 (7. dönem sonu)ortalama enerji, maliyetleri Tablo 3'de verilmiştir.

DÖNEM	TETAŞ ve PORTFÖY ŞİRKETLERDEN ALINAN (kWh)	SİSTEM DENGESİZLİKTEN ALINAN (kWh)	TOPLAM ALINAN (kWh)	TETAŞ ve PORTFÖY ŞİRKETLERDEN ALINAN ENERJİNİN ORTALAMA BİRİM FİYATI (TL)	SİSTEM DENGESİZLİKTEN ALINAN ENERJİNİN FİYATI (TL)	ORTALAMA BİRİM FİYAT (TL)	SİSTEM DENGESİZLİK ORANI
-------	---	---	----------------------------	--	--	---------------------------------	--------------------------------

2006/01	606.164.625	-	606.164.625	0,082700	-	0,082700	-
2006/02	573.185.059	-	573.185.059	0,082700	-	0,082700	-
2006/03	615.576.874	-	615.576.874	0,082700	-	0,082700	-
2006/04	582.071.956	-	582.071.956	0,090585	-	0,090585	-
2006/05	614.843.068	-	614.843.068	0,075235	-	0,075235	-
2006/06	623.916.852	-	623.916.852	0,082700	-	0,082700	-
2006/07	696.627.341	-	696.627.341	0,082700	-	0,082700	-
2006/08	739.876.708	-	739.876.708	0,082700	-	0,082700	-
2006/09	610.470.069	61.006.011	671.476.080	0,100037	0,124868	0,102293	9,09%
2006/10	611.517.830	54.787.353	666.305.183	0,097596	0,098963	0,097708	8,22%
2006/11	717.892.435	37.102.011	754.994.446	0,100605	0,113548	0,101241	4,91%
2006/12	734.378.554	44.516.883	778.895.437	0,095269	0,119994	0,097163	5,72%
2007/01	730.901.723	55.437.068	786.338.791	0,097364	0,133641	0,100084	7,05%
2007/02	692.753.998	66.632.371	759.386.369	0,098385	0,118796	0,100178	8,77%
2007/03	740.612.286	93.619.183	834.231.469	0,098474	0,121869	0,101099	11,22%
2007/04	708.542.215	71.175.110	779.717.325	0,100043	0,134457	0,103201	9,13%
2007/05	741.498.245	78.841.290	820.339.535	0,099465	0,118552	0,101314	9,61%
2007/06	766.584.281	92.873.009	859.457.290	0,099259	0,136053	0,103209	10,81%
2007/07	823.922.371	108.335.429	932.257.800	0,097172	0,148362	0,103121	11,62%
2007/08	889.055.413	54.522.850	943.578.263	0,096304	0,139513	0,098800	5,78%
2007/09	780.423.692	79.053.134	859.476.826	0,078669	0,113619	0,081884	9,20%
2007/10	795.963.649	2.287.318	798.250.967	0,078639	0,115781	0,078744	0,29%
2007/11	805.470.759	84.959.300	890.430.059	0,078610	0,137787	0,084256	9,54%
2007/12	858.333.697	66.345.278	924.678.975	0,079121	0,142947	0,083700	7,17%
2008/01	792.457.910	207.702.818	1.000.160.728	0,102901	0,165418	0,115884	20,77%
2008/02	747.524.327	180.548.536	928.072.863	0,102923	0,167348	0,115456	19,45%
2008/03	757.246.157	205.640.309	962.886.466	0,103225	0,161733	0,115720	21,36%
2008/04	761.948.265	165.313.570	927.261.835	0,102905	0,158913	0,112890	17,83%
2008/05	766.303.484	197.801.635	964.105.119	0,102652	0,163834	0,115204	20,52%
2008/06	815.355.973	155.813.703	971.169.676	0,102826	0,157490	0,111596	16,04%
2008/07	847.754.423	214.170.872	1.061.925.295	0,115242	0,176925	0,127682	20,17%
2008/08	849.767.703	214.440.452	1.064.208.155	0,115320	0,173904	0,127124	20,15%
2008/09	738.839.082	250.906.580	989.745.662	0,115045	0,152702	0,124299	25,35%
2008/10	772.110.080	173.368.567	945.478.647	0,136149	0,127486	0,134560	18,34%
2008/11	791.263.054	145.282.392	936.545.446	0,136111	0,162329	0,140178	15,51%
2008/12	849.079.426	47.829.215	896.908.641	0,135839	0,131885	0,135628	5,33%
2009/01	887.898.290	61.606.946	949.505.236	0,133533	0,134762	0,133557	6,49%
2009/02	794.251.283	63.638.583	857.889.866	0,133750	0,120722	0,132784	7,42%
2009/03	818.557.674	77.725.859	896.283.533	0,133596	0,170596	0,136805	8,67%
2009/04	702.736.217	198.374.980	901.111.197	0,133208	0,154918	0,137987	22,01%
2009/05	747.087.501	189.115.698	936.203.199	0,131662	0,136380	0,132615	20,20%
2009/06	778.145.425	211.562.402	989.707.827	0,132390	0,166672	0,139718	21,38%
2009/07	902.665.738	196.816.473	1.099.482.211	0,131238	0,149825	0,134565	17,90%

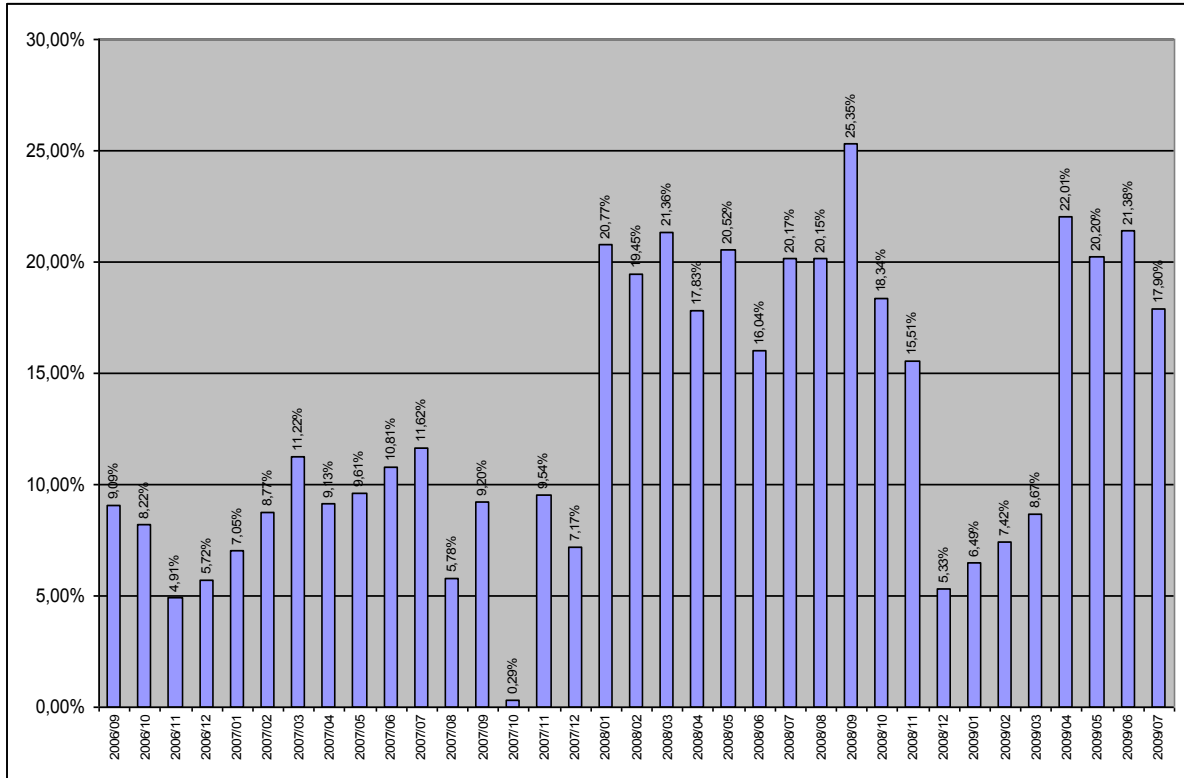
Tablo 3 –UEDAŞ için DUY uygulama döneminde geçerli ortalama enerji maliyetleri tablosu

Tablo 3'ün analizini yapılacak olursa, Uludağ EDAŞ'ın ikili anlaşmalar yoluyla kamu üretim ve taahhüt şirketlerinden satın aldığı enerjinin ortalama fiyatları ile aynı dönemler için

Uludağ EDAŞ'ın talep fazlası sebebiyle Dengeleme Uzlaştırma piyasasından satın almak zorunda olduğu elektriğin ortalama birim fiyatları karşılaştırılmıştır. Bu fiyatlar incelenecek olursa DUY uygulama döneminde oluşan SDF'lerinin, ikili anlaşma fiyatlarının üzerinde olduğu görülmektedir. Yukarıda değerleri verilen 35 aylık dönemde sadece 3 dönem için SDF'lerinin ikili anlaşmalar ortalama fiyatından düşük olduğu, diğer 32 dönemde ise SDF fiyatlarının yüksek olduğu görülmektedir.

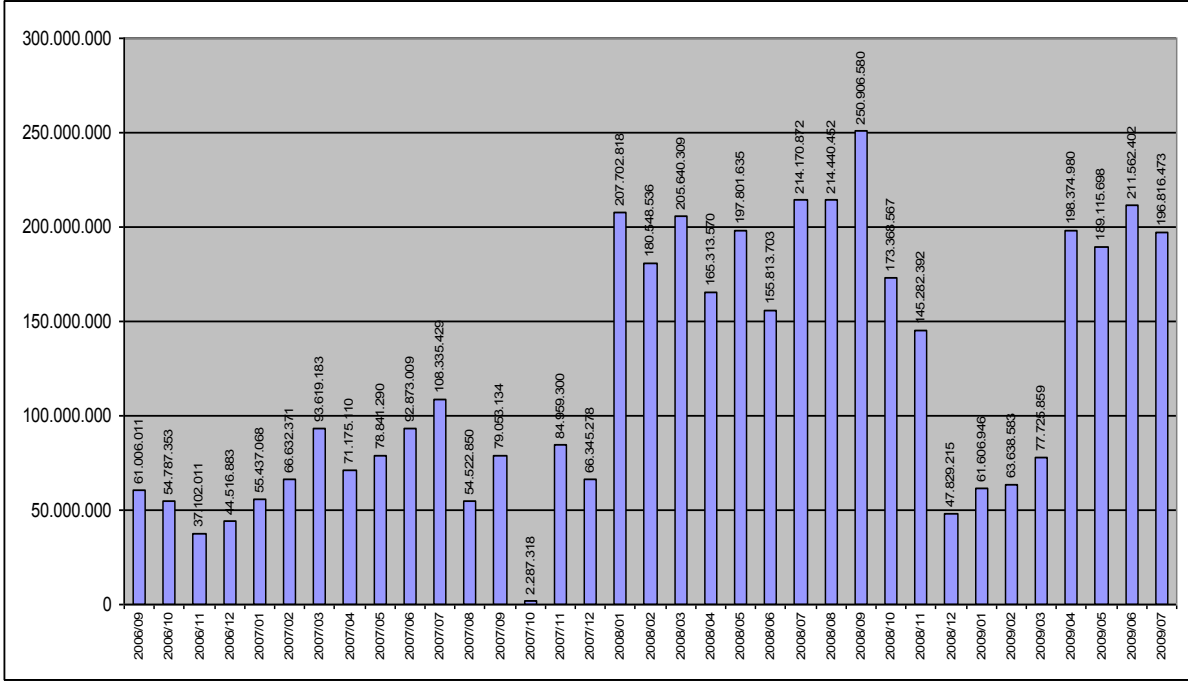
Tablo 3'de, Uludağ EDAŞ'ın DUY uygulama döneminde Dengeleme Uzlaştırma piyasasından almak zorunda olduğu enerji miktarı ve bu miktarın Uludağ EDAŞ toplam satın aldığı enerji miktarına oranı incelenecek olursa, aylık olarak bazı sapmalar olmakla birlikte sürekli bir artış eğilimi gösterdiği, bu artış miktarının Türkiye için toplam enerji talebinde ki artış miktarının üzerinde kaldığı, yani Uludağ EDAŞ'a diğer kamu üretim ve taahhüt şirketlerinden ikili anlaşmalarla sağlanan enerji miktarında yeterli artış yapılmayarak, Uludağ EDAŞ, dönem içinde artan enerji talebini, Dengeleme – Uzlaştırma piyasasından karşılama mecburiyetinde bırakılmıştır.

DUY uygulama dönemi içerisinde elektrik borsasından alınan enerji miktarının toplam satın alınan enerji miktarına olan oranı %9'lardan % 20'lere kadar yükselmiştir. Bu değişim Grafik 1'de açık olarak görülmektedir. Tüketimler üzerinden söyleyecek olursak, dengeleme uzlaştırma piyasasından yüksek fiyatlarla almak zorunda bırakılan enerji 40.000.000 kwh'den, 250.000.000 kwh'e kadar yükselmiştir. Dengesizlik miktarındaki değişim ise Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik 1 – DUY uygulama dönemleri için, UEDAŞ'a dengesizlik oranları

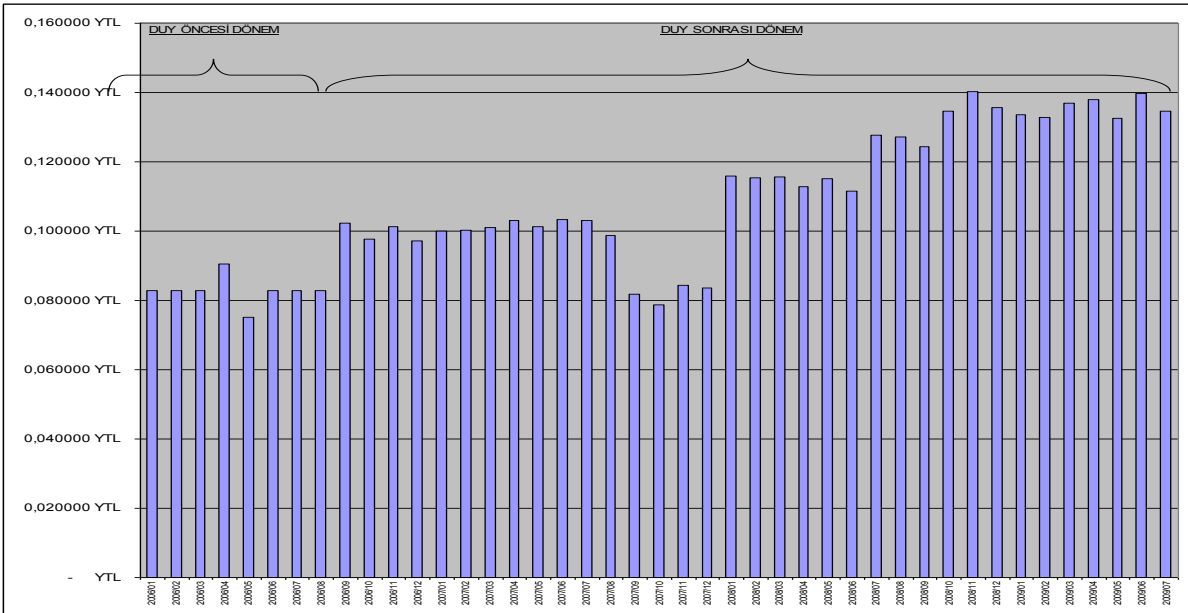

Grafik 2 – DUY uygulama dönemleri için, DUY piyasasınca karşılanan UEDAŞ tüketimleri

DUY öncesi dönemlerde ortalama enerji maliyetlerinin 0,083 – 0,090 TL aralığında olduğu görülürken, DUY sonrası dönemlerde ise ortalama enerji maliyetinin yükseldiği, ortalama fiyatların 0,14 TL'lere kadar çıkabildiği görülmektedir.

DUY uygulaması öncesi ve sonrası dönemler için ortalama enerji maliyetleri Grafik 3'de yer almaktadır.

Grafik 3- DUY uygulaması öncesi ve sonrası dönemler için ortalama enerji maliyetleri grafiği

Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin uygulama döneminde Şirket sorumluluk alanı içerisinde yer alan ve enerjisi Uludağ EDAŞ ve özel firmalar tarafından (üretim şirketleri, toptan satış şirketleri, otoprodüktörler ve otoprodüktör grupları) karşılanan enerji miktarları Tablo 4'de verilmiştir. Tablo 4 incelenecek olursa, DUY öncesi dönemde, şirket sorumluluk alanı içerisinde arza sunulan enerjinin yaklaşık %20'si özel firmalar tarafından karşılanırken, DUY sonrası dönemde bu oran hızla düşmeye başladı (2006/09. dönemden sonra düşmenin başlaması oldukça manidardır) ve 2008 sonunda bu oran yaklaşık % 1,5'lara kadar gerilediği görülmektedir.

Tüketimler üzerinden değerlendirme yapılacak olursa, DUY öncesi dönemde 110.000.000 – 150.000.000 kwh tüketim özel firmalar tarafından karşılanırken, DUY sonrası dönemde ise yaklaşık 15.000.000 kwh enerjinin özel firmalar tarafından karşılandığı görülmektedir. Bu durum yorumlanacak olursa, DUY öncesi dönemde müşteri portföylerini genişletmek için uğraşan firmalar DUY sonrası dönem içinde portföylerini boşaltmışlardır. Uygulamanın başlaması ile birlikte özel üretim şirketlerinin portföylerindeki eski müşterilerin enerjisi dağıtım şirketleri tarafından karşılanmak zorunda kalırken, dağıtım şirketlerinin artan enerji talepleri ise dengeleme uzlaştırma piyasası kanalıyla bu özel üretim şirketleri tarafından sağlanmıştır.

DÖNEM	UEDAŞ TARAFINDAN KARŞILANAN ENERJİ (kWh)	ÜRETİM-TOPTAN SATIŞ- OTOP ŞİRKETLERİNCE KARŞILANAN (kWh)	TOPLAM ARZ (kWh)	UEDAŞ ORAN	ÖZEL ORAN
2006/01	606.164.625	111.642.895	717.807.520	84,45%	15,55%
2006/02	573.185.059	122.894.699	696.079.758	82,34%	17,66%
2006/03	615.576.874	134.289.623	749.866.497	82,09%	17,91%
2006/04	582.071.956	138.966.320	721.038.276	80,73%	19,27%
2006/05	614.843.068	145.767.170	760.610.238	80,84%	19,16%
2006/06	623.916.852	148.430.248	772.347.100	80,78%	19,22%
2006/07	696.627.341	129.826.349	826.453.690	84,29%	15,71%
2006/08	739.876.708	136.515.373	876.392.081	84,42%	15,58%
2006/09	671.476.080	99.775.811	771.251.891	87,06%	12,94%
2006/10	666.305.183	58.730.429	725.035.612	91,90%	8,10%
2006/11	754.994.446	44.681.594	799.676.040	94,41%	5,59%
2006/12	778.895.437	43.698.512	822.593.949	94,69%	5,31%
2007/01	786.338.791	51.189.100	837.527.891	93,89%	6,11%
2007/02	759.386.369	45.196.590	804.582.959	94,38%	5,62%
2007/03	834.231.469	50.495.771	884.727.240	94,29%	5,71%
2007/04	779.717.325	47.521.651	827.238.976	94,26%	5,74%
2007/05	820.339.535	40.518.081	860.857.616	95,29%	4,71%
2007/06	859.457.290	37.422.810	896.880.100	95,83%	4,17%
2007/07	932.257.800	32.741.704	964.999.504	96,61%	3,39%
2007/08	943.578.263	30.763.773	974.342.036	96,84%	3,16%
2007/09	859.476.826	26.914.411	886.391.237	96,96%	3,04%
2007/10	798.250.967	24.757.949	823.008.916	96,99%	3,01%
2007/11	890.430.059	27.118.091	917.548.150	97,04%	2,96%
2007/12	924.678.975	17.676.119	942.355.094	98,12%	1,88%
2008/01	1.000.160.728	19.069.979	1.019.230.707	98,13%	1,87%
2008/02	928.072.863	17.298.253	945.371.116	98,17%	1,83%
2008/03	962.886.466	17.268.670	980.155.136	98,24%	1,76%
2008/04	927.261.835	16.991.770	944.253.605	98,20%	1,80%
2008/05	964.105.119	17.764.995	981.870.114	98,19%	1,81%
2008/06	971.169.676	18.860.743	990.030.419	98,09%	1,91%
2008/07	1.061.925.295	20.181.170	1.082.106.465	98,14%	1,86%
2008/08	1.064.208.155	19.067.915	1.083.276.070	98,24%	1,76%
2008/09	989.745.662	15.931.085	1.005.676.747	98,42%	1,58%
2008/10	945.478.647	17.188.730	962.667.377	98,21%	1,79%
2008/11	936.545.446	14.954.958	951.500.404	98,43%	1,57%
2008/12	896.908.641	14.078.312	910.986.953	98,45%	1,55%

Tablo 5 - Uludağ EDAŞ ve özel firmalar tarafından karşılanan enerji miktarları tablosu

Bu yapı içerisinde, özel üretim firmaları yeni müşteri bulma, portföylerini genişletme gibi bir çaba içerisinde girmeden, güya piyasa şartlarına göre oluşan ama özünde spekülasyon olarak kendi belirledikleri fiyatlar üzerinden dağıtım şirketlerine kolay yoldan elektrik satmaya başlamışlardır. Bu da hedeflenen rekabetçi piyasa olgusuna ters bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, portföy yapısının Uludağ EDAŞ aleyhine bozulmasını aşağıda yer alan verilerden anlayabilmek daha kolay olacaktır. Bu tabloda görüldüğü üzere, DUY öncesi dönemde Şirket sorumluluk alanı içerisinde yer alan yaklaşık 500 abonenin enerjisi Uludağ EDAŞ harici piyasa aktörleri tarafından karşılanırken, DUY sonrası dönem de ise bu sayı hızla düşerek ortalama 40 müşteriye kadar düşmüştü. Bu dönemlerde tedarikçi firmaların müşterilerinin tüketimlerinden dolayı Uludağ EDAŞ'a ödemiş oldukları sistem kullanım bedeli faturaları da 2.528.767,02 TL'den, 212.926,03 TL'ye gerilemiştir.

DÖNEM	FİRMA ADETİ (Adet)	KARŞILANAN (kWh)	SİSTEM KULLANIM BEDELİ (TL)
2006/01	509 adet	111.642.894,56 kwh	1.987.878,32 TL
2006/02	512 adet	122.894.698,98 kwh	2.181.241,91 TL
2006/03	491 adet	134.289.622,89 kwh	2.441.739,91 TL
2006/04	523 adet	138.966.319,81 kwh	2.416.706,34 TL
2006/05	526 adet	145.767.170,16 kwh	2.528.767,02 TL
2006/06	528 adet	148.430.247,96 kwh	2.582.989,69 TL
2006/07	491 adet	129.826.348,91 kwh	2.248.966,62 TL
2006/08	490 adet	136.515.373,09 kwh	2.391.729,52 TL
2006/09	386 adet	99.775.810,81 kwh	1.589.610,20 TL
2006/10	307 adet	58.730.429,35 kwh	922.725,53 TL
2006/11	293 adet	44.681.593,75 kwh	739.815,84 TL
2006/12	290 adet	43.698.511,88 kwh	753.215,06 TL
2007/01	307 adet	51.189.099,60 kwh	740.897,44 TL
2007/02	300 adet	45.196.590,40 kwh	650.453,41 TL
2007/03	294 adet	50.495.771,00 kwh	733.163,15 TL
2007/04	279 adet	47.521.651,00 kwh	688.721,92 TL
2007/05	221 adet	40.518.080,90 kwh	662.901,96 TL
2007/06	209 adet	37.422.809,90 kwh	565.997,57 TL
2007/07	127 adet	32.741.704,00 kwh	495.198,64 TL
2007/08	119 adet	30.763.773,00 kwh	465.283,62 TL
2007/09	112 adet	26.914.411,00 kwh	407.064,33 TL
2007/10	68 adet	24.757.949,00 kwh	374.449,14 TL
2007/11	67 adet	27.118.091,00 kwh	410.144,87 TL
2007/12	67 adet	17.676.119,00 kwh	267.340,70 TL
2008/01	67 adet	19.069.979,00 kwh	288.422,00 TL
2008/02	65 adet	17.298.253,00 kwh	261.625,71 TL
2008/03	63 adet	17.268.670,00 kwh	261.178,28 TL
2008/04	58 adet	16.991.770,00 kwh	256.990,33 TL
2008/05	54 adet	17.764.995,00 kwh	268.684,90 TL
2008/06	41 adet	18.860.743,00 kwh	285.257,43 TL
2008/07	41 adet	20.181.170,00 kwh	305.228,10 TL
2008/08	41 adet	19.067.915,00 kwh	288.390,78 TL
2008/09	41 adet	15.931.085,00 kwh	240.948,11 TL
2008/10	41 adet	17.188.730,00 kwh	259.969,24 TL
2008/11	40 adet	14.954.958,00 kwh	226.184,77 TL
2008/12	40 adet	14.078.312,00 kwh	212.926,03 TL

Tablo 6 – UEDAŞ harici firmalarca enerjisi karşılanan müşteri sayısı ve tüketimleri – Sistem Kullanım bedelleri tablosu

5-Sonuç:

Yukarıda anlattığımız ve rakamlarla ortaya koyduğumuz gerçeklerde göstermektedir ki, 1 Eylül 2006 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan, DUY (Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği) kamu dağıtım şirketlerinin aleyhine bir yapıda çalışmaktadır.

Bu dönemde kamu dağıtım şirketleri yüksek maliyetli enerji almaya mecbur bırakılarak zarara uğratılmışlardır. Yukarıda belirttiğimiz üzere bu durum dönemin en yüksek siyasi makamlarınca da kabul edilmiş ve özel sektörün bu uygulama ile kamuya yüksek fiyatlı enerji satmaya başladığı teyit edilmiştir.

DUY Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'nin uygulanmaya başlanması ile birlikte zarara uğratılan kamu dağıtım şirketlerinin piyasa değerleri (!) düşürülmüştür.

DUY Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'nin uygulanmaya başlanması ile birlikte, kamu elektrik şirketlerinden , özel üretim şirketlerine resmi olarak bir para transferi olmuştur. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (SMMM) tarafından hazırlanan enerji raporunda, sektörde bulunan devlet kurumlarının Dengeleme Uzlaşma Yönetmeliği (DUY) nedeniyle zararının 700-800 milyon TL'ye ulaştığı bildirilmektedir. Bu bedel, uygulama döneminin ilk kısmında doğrudan kamu şirketlerinin kasasından çıkarken, Temmuz 2008 döneminden başlayarak, E.P.D.K tarafından yayınlanan **20 Dağıtım Şirketinin İlk Uygulama Dönemine İlişkin Gelir Düzenlemesi Hakkında Tebliğ** gereği PMUM maliyetlerinin ortalama enerji alım fiyatı hesaplamasına dahil edilmesi uygulaması ile birlikte, doğrudan son kullanıcının yani vatandaşın cebinden çıkmaya başlamıştır. PMUM maliyetlerinin tüketici fiyatlarına yansıtılması uygulaması dahilinde, 1 Temmuz 2008'den geçerli olmak üzere yaklaşık % 21, 1 Ekim 2008'den geçerli olmak üzere yaklaşık % 9, 1 Ekim 2009'dan geçerli olmak üzere %10 zam yapılmıştır.

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere; kamu hizmet alanlarının en önemlilerinden biri olan elektrik enerjisinin piyasalaş(tırıl)ması süreci, sektördeki kamu elektrik şirketlerinin özelleştirmeleri yapılmadan dahi çok ciddi boyutlarda kamu zararı oluşmasına yol açmıştır.

Hedeflenen enerji üretim ve dağıtım özelleştirmelerinin tamamlanması durumunda piyasa üzerinde ki kamu kontrolünün tamamen ortadan kalkacağı düşünüldüğünde kamunun uğrayacağı maddi zararın telafisi olmayacağı gibi bu durumun sosyal problemlere de yol açacağı açıktır.

6-Çözüm önerileri

Yukarıda ayrıntısı ile belirttiğimiz ve kaygılarımızı dile getirdiğimiz DUY Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinden vazgeçilmeli, sektörün piyasalaşmasının en önemli adımlarından biri olan bu yönetmeliğin nakdi uygulamasına son verilmelidir.

Bu yüzyılda, enerjinin en temel yurttaş ihtiyaçlarından ve haklarından olduğu hareketle, sektörün özel sektör eliyle yürütülmesi uygulamasına son verilmeli ve elektrik üretim ve dağıtım hizmetlerinin tek elden, Kamu marifetiyle yapılması sağlanmalıdır.

Bu kapsam da devam etmekte olan özelleştirme çalışmaları durdurulmalıdır.

Kamu üretim şirketlerinin yeni santral yatırımlarına başlayabilmesi için Kanun'da yer alan Kamunun enerji yatırımı yapmasına engel kısımları yeniden düzenlenmelidir.

Kamu dağıtım şirketlerinin enerji talebini öncelikle kamu tarafından karşılanması mantığıyla mevcut santrallerin bakım ve iyileştirme çalışmalarına bir an önce başlanmalı ve kamuya ait üretim tesislerinin mevcut kurulu güçleri esas alınarak en optimum üretim hedeflenmeli, elektrik dağıtım şirketlerinin kayıp kaçak oranlarının azaltılması ile ilgili planlamalar yapılmalıdır.

Kamuya ait üretim, iletim ve dağıtım şirketlerinin etkin ve verimli çalışmasını sağlayabilmek için nitelikli personel kıyımına son verilmeli ve bu şirketlerin üzerinde ki keyfi ve siyasi baskılar yok edilmelidir.